

Antea Group Archeologie 2014/106

Archeologische bureauonderzoek ten behoeve van
de realisatie van het liniepad en een clubgebouw
van de Watersportvereniging te Woudrichem

projectnr. 270348
revisie 02
13 januari 2015

auteurs
M.L. Craane

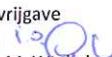
Opdrachtgever
Gemeente Woudrichem
Postbus 6
4285 LG Woudrichem

datum vrijgave
13-01-2015

beschrijving revisie 02
herzien concept n.a.v. opmerking gemeente

goedkeuring

L. van Kempen

vrijgave

M. Winkel

Colofon

Titel: Antea Group Archeologie 2014/106.
Archeologische bureauonderzoek ten behoeve van de realisatie van het liniepad en een clubgebouw
van de Watersportvereniging te Woudrichem
Auteur: M.L. Craane

ISSN: 1570-6273

vrijgave KNA 3.3: G. Sophie

© Antea Nederland B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Disclaimer

Antea Group aanvaardt op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

	Inhoud	Blz.
	Administratieve gegevens	4
	Samenvatting.....	5
1	Inleiding	7
2	Beschrijving onderzoekslocatie	9
2.1	Begrenzing onderzoeks- en plangebied	9
2.2	Huidig en toekomstig gebruik	9
2.3	Archeologisch beleid	10
2.4	Landschappelijke situatie	11
2.5	Historische situatie en mogelijke verstoringen	15
3	Bekende waarden.....	19
3.1	Archeologische waarden	19
3.2	Ondergrondse bouwhistorische waarden	19
4	Archeologische verwachting	21
4.1	Bestaande verwachtingskaarten	21
4.2	Gespecificeerde archeologische verwachting	23
5	Conclusies en advies.....	24
5.1	Conclusies.....	24
5.2	(Selectie)advies.....	24
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	25
	Bijlagen	
1	Archeologische perioden	
2	AMZ-cyclus	
	Kaarten	
270348-ARCHIS	IKAW, AMK-terreinen, Waarnemingen en Onderzoeken uit ARCHIS	

AG Projectnummer	270348	
OM-nummer	63013	
Provincie	Noord-Brabant	
Gemeente	Woudrichem	
Plaats	Woudrichem	
Toponiem	Rijkswal	
Kaartblad	38G	
Coördinaten	128619/425599	128902/425490
	128863/425329	128734/425461
Opdrachtgever	Gemeente Woudrichem	
Uitvoerder	Antea Group	
Datum uitvoering	26-08-2014	
Projectteam	G. Sophie (projectleider)	
	H.J.L.C. Koopmanschap (senior KNA-archeoloog)	
	M.L. Craane (KNA-archeoloog)	
Bevoegd gezag	Gemeente Woudrichem	
Bevoegd gezag	Regio West-Brabant	
	Mw. Drs. L. Weterings-Korthorst	
Beheer documentatie	Antea Group	
Vondstdepot	nvt	

Afbeelding 1. Locatie plangebied
(Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

Samenvatting

In opdracht van gemeente Woudrichem heeft Antea Group in augustus 2014 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. De aanleiding hiervoor is het voornemen van de gemeente Woudrichem om:

- 1) een wandelpad te realiseren langs de vestingmuur;
- 2) het clubgebouw van de watersportvereniging te slopen teneinde;
- 3) een nieuw clubgebouw op een nabij gelegen locatie te realiseren.

Op de gemeentelijke archeologische beleidskaart is de locatie van het wandelpad gelegen op de rand van een archeologisch monument (AMK-terrein), namelijk de vesting van Woudrichem. Hierbij geldt dat conform gemeentelijk beleid bij een bodemverstoring groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m beneden maaiveld archeologische onderzoek verplicht is. De locatie van het oude en nieuwe clubgebouw van de watersportvereniging is daarentegen gelegen in een zone met een middelhoge archeologische verwachting. Ook hierbij is conform gemeentelijk beleid archeologisch onderzoek verplicht bij een bodemverstoring groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m beneden maaiveld.

Het plangebied is gelegen op de rand van de vesting van Woudrichem ter hoogte van een aantal stroomgordels. De locatie van de nieuwbouw van het clubgebouw is gesitueerd ter hoogte van de oude haven van Woudrichem zoals deze in elk geval in de negentiende eeuw bestond.

Met betrekking tot de locatie van het wandelpad wordt geen archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd omdat er tijdens die werkzaamheden geen bodemverstorende werkzaamheden zullen plaatsvinden. Om het wandelpad mogelijk te maken wordt de grond namelijk opgehoogd en niet afgegraven.

Door de adviseur van de bevoegde overheid wordt de sloop en de bouw van het clubgebouw van de watersportvereniging al twee verschillende bodemverstorende activiteiten gezien omdat deze plaatsvinden op twee verschillende locaties. De oppervlaktes van beide activiteiten dienen echter wel gezamenlijk te worden bekeken aangezien het één project betreft. De gezamenlijke oppervlakte van sloop en nieuwbouw bedraagt 198 m². Bij de **sloop** zullen geen diepe (> 0,3 m - mv) bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden omdat het bestaande clubgebouw niet diep is gefundeerd. Voor de **nieuwe locatie** het clubgebouw zou echter wel een archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk zijn daar de oppervlakte van het nieuwe gebouw 120 m² bedraagt. Uit het historisch kaartmateriaal is echter gebleken dat de locatie is gelegen ter hoogte van de vroegere haven. Dit betekent dat de bodem van het plangebied verstoord zal zijn, en dat er in elk geval tot de noodzakelijke te verstoren diepte (maximaal 50 cm beneden maaiveld voor de funderingsbalken) geen archeologische sporen zullen worden aangetroffen. Wij achten archeologisch onderzoek op deze locatie anders dan onderhavig bureauonderzoek daarom niet zinvol.

BO tbv de realisatie liniepad en clubgebouw watersportvereniging te Woudrichem

Projectnr. 270348

januari 2015, revisie 02

1 Inleiding

In opdracht van gemeente Woudrichem heeft Antea Group in augustus 2014 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. De aanleiding hiervoor is het voornemen van de gemeente Woudrichem om een wandelpad te realiseren langs de vestingmuur en om het clubgebouw van de watersportvereniging te slopen en een nieuw clubgebouw op een nabij gelegen locatie te realiseren.

Op de gemeentelijke archeologische beleidskaart is de locatie van het wandelpad gelegen op de rand van een administratief bepaald archeologisch monument (AMK-terrein), namelijk de laatmiddeleeuwse en nieuwe tijdse vesting van Woudrichem.¹ Hierbij geldt dat conform de gemeentelijke beleidskaart bij een bodemverstoring groter dan 50 m² en dieper dan 0,3 m beneden maaiveld archeologische onderzoek verplicht is. De locatie van het oude en nieuwe clubgebouw van de watersportvereniging is daarentegen gelegen in een zone met een middelhoge archeologische verwachting. Hierbij is conform gemeentelijk beleid archeologisch onderzoek verplicht bij een bodemverstoring groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m beneden maaiveld.

Het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Daarbij worden vragen beantwoord zoals: "Waar kunnen we wat verwachten"? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, bodemkundige gegevens en informatie over de landschappelijke situatie. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, datering en eventuele (mate van) verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

Dit bureauonderzoek uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3.

¹ De grachten van de vesting zijn niet in het archeologisch monument meegenomen

BO tbv de realisatie liniepad en clubgebouw watersportvereniging te Woudrichem

Projectnr. 270348

januari 2015, revisie 02

2 Beschrijving onderzoekslocatie

2.1 Begrenzing onderzoeks- en plangebied

Het plangebied is gelegen in het noordoosten, aan de rand van de vesting Woudrichem. De begrenzing van het plangebied zoals weergegeven in afbeelding 1 is ruim genomen om de geplande werkzaamheden heen, zodat bij eventuele kleine wijziging van de werkzaamheden deze nog binnen het plangebied zullen vallen.

In de smalle strook ten noorden van de vesting wordt het wandelpad gerealiseerd. In de meest zuidelijk punt van het plangebied staat het huidige clubgebouw van de watersport vereniging en wordt ook het nieuwe club gebouw realiseert.

Het onderzoeksgebied omvat het gebied waarover informatie is verzameld om een goed beeld te krijgen over de mogelijk aanwezige archeologische sporen in het plangebied. Het onderzoeksgebied is veelal groter dan het plangebied en verschilt al naar gelang het te onderzoeken aspect. In dit geval betreft het gebied dat is gelegen binnen een cirkel met een straal van 1.000 m rondom de buitengrens van het plangebied. Dit onderzoeksgebied is gekozen op basis van de vergelijkbare landschappelijke ligging van het plangebied versus het onderzoeksgebied en de aanwezigheid van de historische laatmiddeleeuwse dorpskern. Binnen deze omvang van het onderzoeksgebied wordt de historische ontwikkeling van Woudrichem alsmede de landschappelijke ontwikkeling van het gebied inzichtelijk gemaakt.

2.2 Huidig en toekomstig gebruik

Huidig gebruik plangebied

Het plangebied ter hoogte van het geplande wandelpad is in gebruik als waterkant. Ter hoogte van het clubgebouw is de nieuwe locatie momenteel beplant met bomen en deels verhard.

Afbeelding 2. Luchtfoto (2012) van het plangebied.

Afbeelding 3. Impressie van het plangebied voor de sloep en nieuwbouw; op de achtergrond het te slopen gebouw. (bron: www.ligplaatsinfo.nl)

Consequenties toekomstig gebruik

Ter hoogte van het wandelpad wordt de oeverwal opgehoogd om deze geschikt te maken voor betreding. Het oude clubgebouw van de watersportvereniging wordt gesloopt en een aantal meter ten oosten wordt een nieuw clubgebouw gerealiseerd.

Afbeelding 4: De locatie van de watersportvereniging. In lichtgrijs de bestaande schuur, in rood de locatie van de nieuw te bouwen schuur, volgens de laatste bekende gegevens (noord-georiënteerd).

2.3 Archeologisch beleid

Het plangebied valt binnen de grenzen van het bestemmingsplan 'Kom Woudrichem - Oudendijk' uit 2013. Hierin heeft het plangebied de dubbelbestemming 'waarde archeologie'. Voor deze gebieden wordt verwezen naar de archeologische beleidskaart van de gemeente Woudrichem². Voor dit

² Ellenkamp 2010.
10 van 25

bestemmingsplan is echter niet de categorie 2 vrijstelling overgenomen, maar die voor categorie drie van de beleidskaart. In paragraaf 4.1 wordt nader ingegaan op deze gemeentelijke verwachtingskaart, maar ook op de landelijke en provinciale.

2.4 Landschappelijke situatie

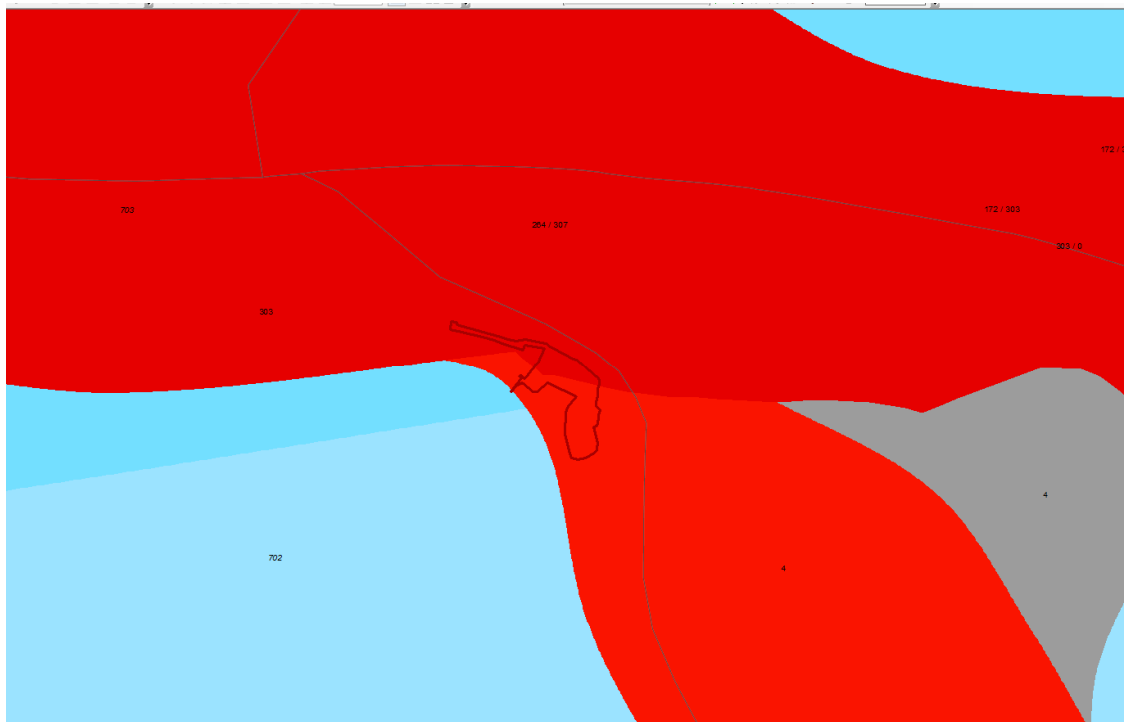
De gemeente Woudrichem ligt in het rivierengebied in het noorden van de provincie Noord-Brabant. De basis van dit landschap bestaat uit zandige, grindrijke sedimenten die door de (voorgangers van) Maas en Waal tijdens de laatste ijstijd werden afgezet en plaatselijk door de wind tot hoge duinen werden opgestoven. Met de start van het warmere Holoceen (circa 10.000 jaar geleden) veranderde de uitgestrekte grindvlakte in een systeem van zandige stroom gordels met tussenliggende kleiige komgebieden waar uitgestrekte moerassen ontstonden. Als gevolg van de dynamiek van de rivieren werden de stroomgordels regelmatig verlegd. De huidige Alm is bijvoorbeeld een voormalige hoofdstroom van de Maas, die haar functie verloor toen de rivier haar loop in de late middeleeuwen richting Woudrichem verlegde, naar wat nu de Afgedamde Maas is. Als gevolg van de voortgaande sedimentatie en de veengroei in de komgebieden, raakten verlaten stroomgordels geleidelijk afgedekt. Daardoor gaan onder het huidige oppervlak afgedekte landschappen schuil.

Dit speelt nog sterker in het westelijk deel van de gemeente, waar als gevolg van de Sint-Elizabethsvloed in 1421 het rivierenlandschap in de golven verloren is gegaan. Het resultaat is dat de gemeente nu valt op te delen in twee hoofdlandschappen. Ten oosten van de Kornse Dijk bevindt zich het oude rivierenlandschap waar het typische ontginningspatroon bewaard is gebleven, met bewoning en akkers op de hogere oeverwallen en weidegebieden in de lagere komgebieden. Ten westen van de Kornse Dijk is het rivierenlandschap afgedekt door een laag zeeklei, waardoor het reliëf sterk is afgevlakt. Na de overstroming is het ondergelopen gebied teruggewonnen op de zee en opnieuw ontgonnen volgens een grootschalig en geometrisch systeem.³

Op de riviersystemenkaart van Cohen en Stouthamer (afbeelding 5) ligt het noordelijke deel van het plangebied binnen de contouren van een Laat-Glaciaal rivierterras met veelal meanderende kenmerken (nr. 702). Het zuidelijke deel ligt binnen de contouren van het vlechtende Late Dyras terras (nr. 703). Deze liggen op grote diepte onder het plangebied. Aan de oppervlakte ligt het plangebied binnen de contouren van de stroomgordels van de Waal-Merwede (nr. 303) en de afgedamde Maas (nr. 4). Hierin worden vooral archeologische sporen vanaf de late middeleeuwen verwacht.⁴

³ Ellenkamp 2010

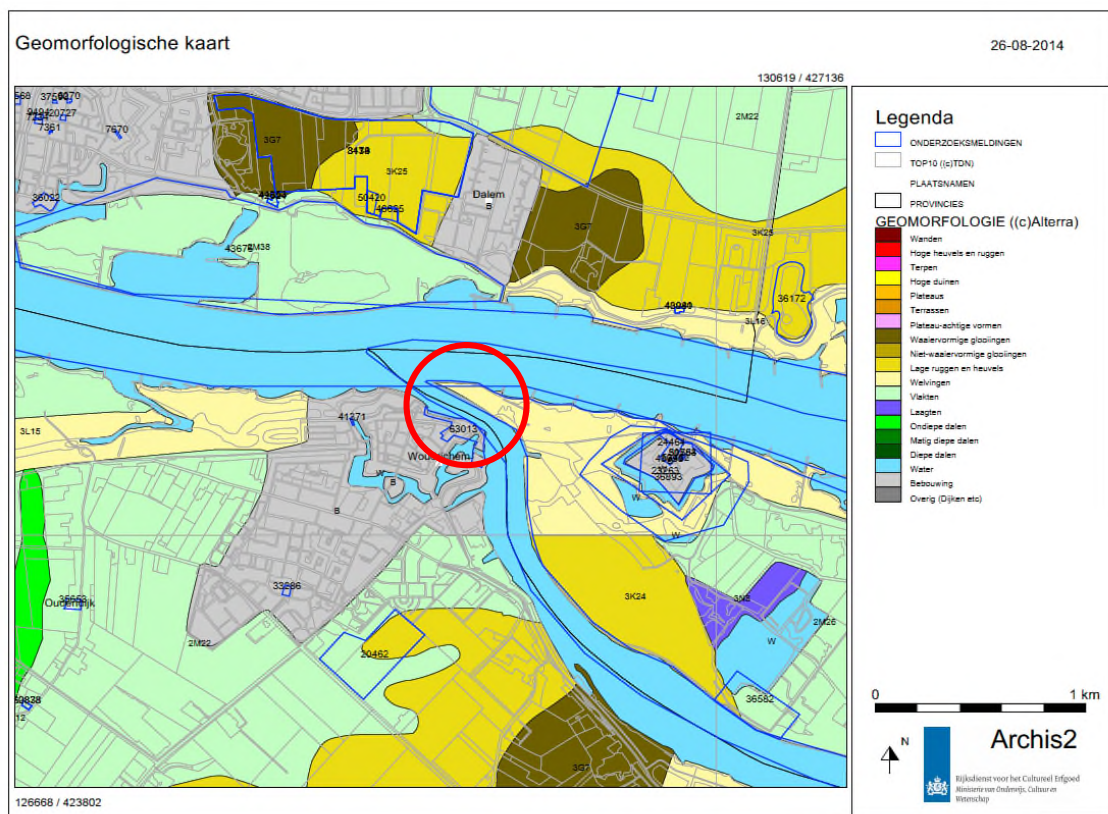
⁴ Cohen & Stouthamer 2012

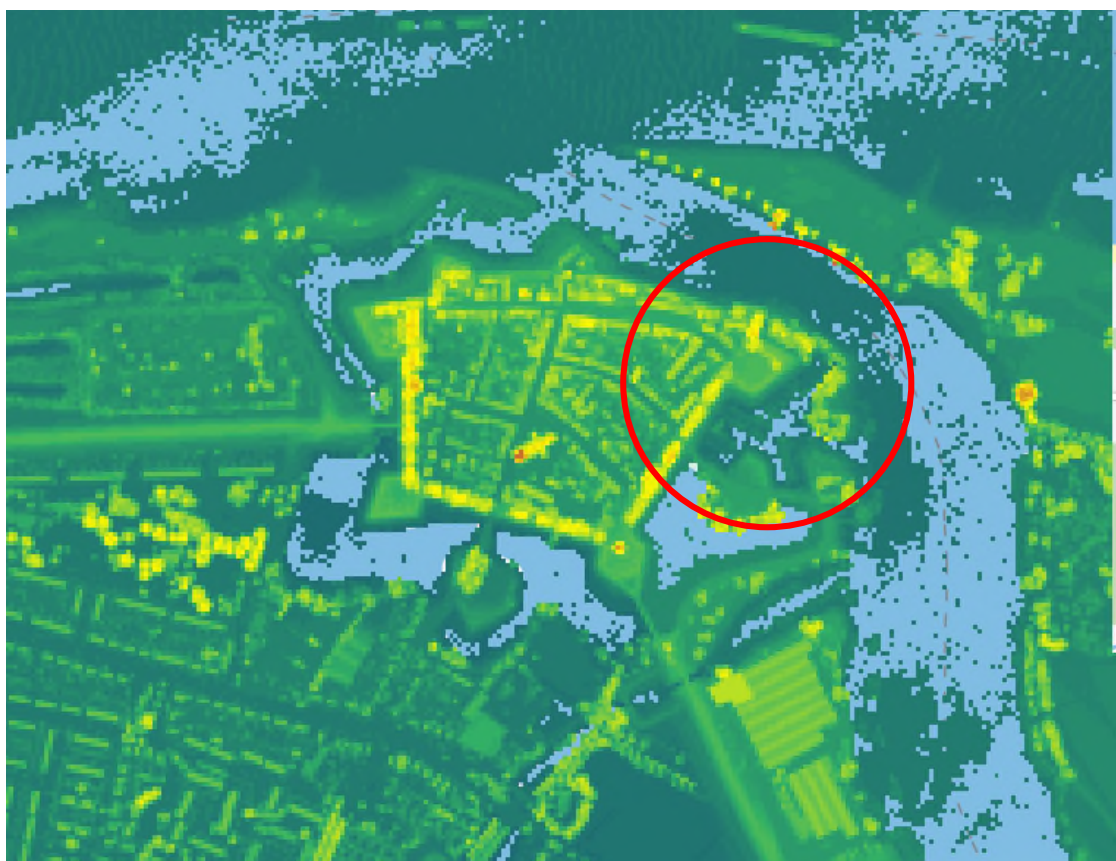
Afbeelding 5: Uitsnede uit de riviersystemenkaart van Cohen en Stouthamer (2012). Donkerrood: 303, licht rood: 4, donkerblauw: 703, lichtblauw: 702. (noord-georiënteerd).

Geomorfologie en AHN

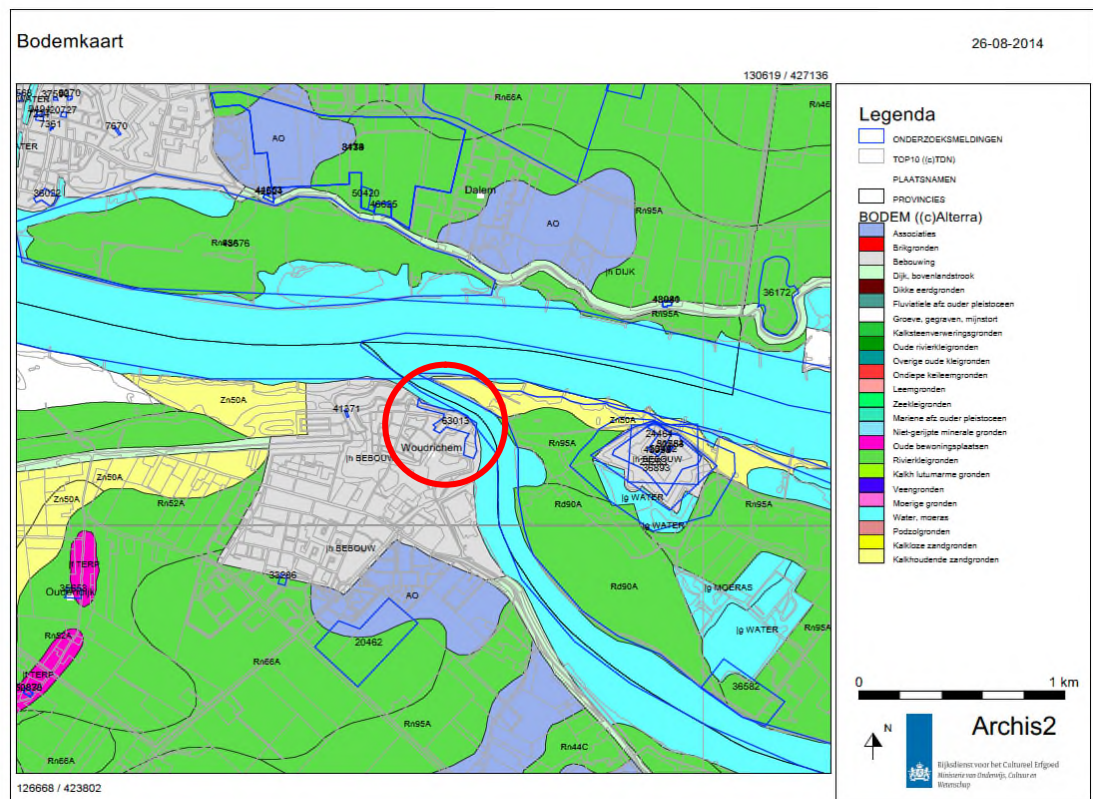
Op de geomorfologische kaart in Archis II is het plangebied niet gekarteerd omdat het is gelegen binnen de bebouwde kom van de gemeente Woudrichem. Extrapolatie van de nabij-gelegen wel gekarteerde zones leidt tot de veronderstelling dat het plangebied gelegen is op een meanderrug of geul in de uitwaard (3L15). Op het actueel hoogtebestand (AHN) is het plangebied gelegen op een hoogte van circa 3 m + NAP.

Afbeelding 6. Uitsnede uit de geomorfologische kaart (archis2.archis.nl).

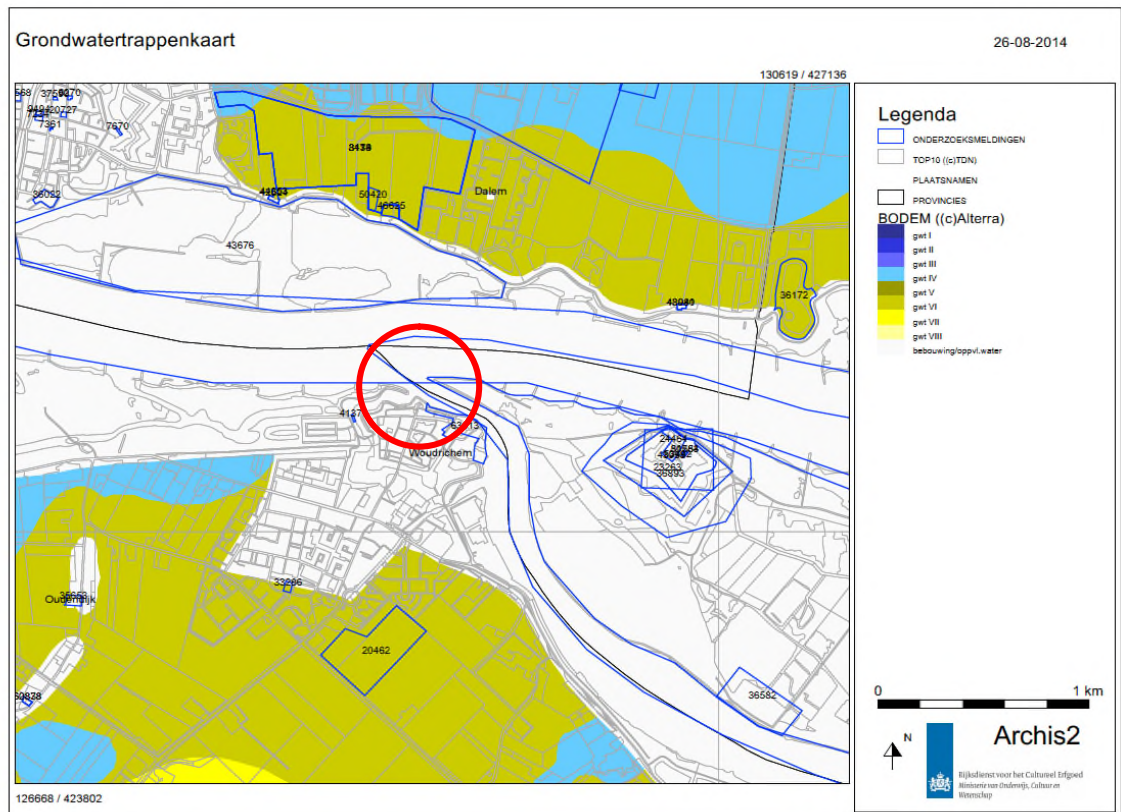
Afbeelding 7. Uitsnede uit het AHN (www.ahn.nl) (noord-georiënteerd).

Afbeelding 8. Uitsnede uit de bodemkaart (archis2.archis.nl).

Bodem en grondwater

Ook op de bodemkaart en grondwatertrappenkaart in Archis 2 is het plangebied niet gekarteerd vanwege de ligging binnen de bebouwde kom van Woudrichem. Extrapolatie van de daaromheen liggende gegevens leidt tot de veronderstelling dat er in het plangebied sprake is van zowel poldervaaggronden bestaande uit zware zavel en lichte klei (zuidelijk deel van het plangebied) en vlakvaaggronden bestaande uit matig fijn zand (Zn50A) (in het noordelijk deel van het plangebied). De grondwatertrap in het plangebied is vermoedelijk VI. Hierbij ligt de gemiddeld hoogste grondwaterstand (GHG) tussen de 40 en 80 cm beneden maaiveld en de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) bedraagt meer dan 120 cm beneden maaiveld.

Afbeelding 9. Uitsnede uit de grondwatertrappenkaart (archis2.archis.nl)

2.5 Historische situatie en mogelijke verstoringen

Historische situatie

De oudste bekende sporen van menselijk bewoning in de gemeente Woudrichem dateren uit het Neolithicum en zijn aangetroffen op de Waardhuizense Donk. De archeologische resten duiden op een gemeenschap die aanvankelijk vooral leefde van het verzamelen van planten en vruchten, jacht en visvangst, maar geleidelijk overging op agrarische activiteiten.

Archeologische vindplaatsen uit de daarop volgende bronstijd en ijzertijd zijn vooralsnog echter niet bekend binnen de gemeente Woudrichem. Echter, vanaf de Romeinse tijd komen op grotere schaal bewoningssporen voor in de gemeente. Vindplaatsen uit deze periode zijn vooral gekoppeld aan de stroomgordel van de Alm, die aan het eind van de IJzertijd actief werd en de ruggengraat van de landschap vormde. Na de Romeinse tijd liep de bevolking in dit gebied af om pas vanaf de vroege middeleeuwen weer toe te nemen. In de loop van deze periode werd het rivierengebied (opnieuw) in ontginning genomen. In deze periode is de basis gelegd voor de bewoningkernen van onder andere Woudrichem. In de Karolingische tijd (8e-10e eeuw) was sprake van een sterke bevolkingstoename, mogelijk gerelateerd aan de eerste, door de landsheren geïnitieerde ontginningen van de veengebieden.

De bewoning die in de loop van de vroege middeleeuwen tot ontwikkeling kwam, werd in de late middeleeuwen versterkt doorgezet. Archeologische vindplaatsen uit deze periode zijn talrijk en zijn vooral gerelateerd aan de huidige bewoningkernen in de gemeente. Om wateroverlast te voorkomen, werden mogelijk al vanaf het jaar 1000 na Chr. kaden aangelegd.

Dit betekende de start van de bedijking die uiteindelijk resulteerde in de waterstaatkundige eenheid 'de Grote Waard'. Als gevolg van de voortgaande zeespiegelstijging en de bodemdaling gerelateerd aan de ontwatering van het veen, werd het risico voor een overstrooming steeds groter. Toen tijdens de St. Elizabethsvloeden, waarvan die in 1421 de bekendste is, de dijken doorbraken, ging een groot deel van de Grote Waard in de golven verloren. Met name het westelijke deel van de gemeente Woudrichem

ondervond hiervan de gevolgen. Na de vloedten werd geleidelijk begonnen met de herbedijking van het gebied. De samenvloeiing van de Maas en de Waal bij Woudrichem bleef echter periodiek voor wateroverlast zorgen. Hieraan werd definitief een einde gemaakt toen eind 19e eeuw werd begonnen met de scheiding van deze rivieren, ondermeer door het graven van de Nieuwe Merwede en de Bergsche Maas.

Behalve de strijd tegen het water werd in het gebied ook strijd geleverd tegen de menselijke vijand. Om grote delen van Holland gelijktijdig te verdedigen, werd al aan het eind van de 16e eeuw begonnen met de aanleg van de Hollandse Waterlinie, bestaande uit inundatiegebieden met versterkingen op de zwakke punten, zoals de vestingstad Woudrichem op het knooppunt van Maas en Merwede.⁵

Afbeelding 10. Kaart van Van Deventer uit 1545

Op de kaart van Van Deventer uit 1545 is de vesting Woudrichem afgebeeld. De locatie van het plangebied voor het clubgebouw ligt een stuk ten oosten van de 16e eeuwse vesting, inde loop van de (Afgedamde) Maas.

⁵ Ellenkamp 2010
16 van 25

Afbeelding 11. Kadastrale minuut 1811-1832 (www.watwaswaar.nl).

Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 (afbeelding 11) is te zien dat de locatie van het clubgebouw van de watersportvereniging is gelegen in de haven zoals die toen bestond. Deze haven is ook nog te zien op het Bonneblad uit 1900 (afbeelding 12). Dit betekent dat de bodem in het plangebied verstoord zal zijn door de aanleg van deze haven. Mogelijk is deze haven zelfs al eerder gegraven en heeft het onderdeel uit gemaakt van de vestinggracht. Ook dan is het plangebied verstoord. De blauwe lijn die op afbeelding 12 zichtbaar is, betreft de contour van het plangebied zoals in afbeelding 1 tot en met 3 en in archis is weergegeven. De locatie van het nieuwe clubgebouw staat dan bijna volledig in het water geprojecteerd.

De weg die op diezelfde topografische kaart te zien is, is de huidige Schapendam.

Afbeelding 12. Uitsnede uit het bonneblad van 1900 (archis2.archis.nl).

Mogelijke verstoringen

Er zijn geen andere verstoringen bekend dan die hierboven zijn genoemd.

3 Bekende waarden

3.1 Archeologische waarden

Gegevens uit ARCHIS: AMK-terreinen

Het westelijk deel van het plangebied is gelegen binnen de contouren van een terrein van hoge archeologische waarde, namelijk de oude stadskern van Woudrichem (monumentnummer 16789). Op circa 900 m ten oosten van het plangebied ligt een terrein van zeer hoge archeologische waarde (monumentnummer 6798). Dit betreft het kasteelterrein van slot Loevestein.

AMK-nr	Waarde	Complex	Van	Tot
6798	zeer hoge archeologische waarde	Kasteel	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Nieuwe tijd: 1500 - 1950
16789	hoge archeologische waarde	Stad	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Nieuwe tijd: 1500 - 1950

Tabel 1. AMK-terreinen binnen onderzoeksgebied (bron: ARCHIS).

Gegevens uit ARCHIS: archeologische waarnemingen

Er is één waarneming binnen het onderzoeksgebied bekend. Dit betreft waarnemingen die zijn gedaan tijdens de restauratie van de kerk van Woudrichem in 1975.

Waarnr	Complex	Begin	Eind
24771	Kerk	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
24771	Kerkhof	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
24771	Onbekend	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC

Tabel 2. Archeologische waarnemingen binnen onderzoeksgebied (bron: ARCHIS)

Gegevens uit ARCHIS: eerdere onderzoeken

Binnen het onderzoeksgebied zijn zes onderzoeksmeldingen bekend.

Onderzoeksmelding 23263 betreft een booronderzoek voorafgaand aan baggerwerkzaamheden in de binnengracht van kasteel Loevenstein. Deze baggerwerkzaamheden zijn vervolgens onder nummer 24464 archeologisch begeleid. Tijdens de werkzaamheden is de vondstlaag zoveel mogelijk gespaard. Ook in de buitengracht van het kasteel is een booronderzoek uitgevoerd (36893). Hierna is geconcludeerd dat de buitengracht al meerdere malen is geschoond. De overige onderzoeken hebben niet tot een archeologisch vervolgonderzoek geleid.

OM-nr	Uitvoerder	Type onderzoek	Jaar uitvoering
23263	Vestigia BV	Archeologisch: booronderzoek	2007
24464	Jacobs & Burnier	Archeologisch: begeleiding	2007
33286	Bureau Interdisciplinaire Landschapsanalyse	Archeologisch: bureauonderzoek	2009
36893	Oranjewoud BV	Archeologisch: booronderzoek	2009
41371	Synthegra BV	Archeologisch: booronderzoek	2010
43998	Vestigia BV	Archeologisch: bureauonderzoek	2010

Tabel 3. Eerder uitgevoerde onderzoeken binnen onderzoeksgebied (bron: ARCHIS).

3.2 Ondergrondse bouwhistorische waarden

Aan de noordkant van Woudrichem (binnen de vesting) zijn een groot aantal gebouwen rijksmonument. Het is niet de verwachting dat de geplande werkzaamheden deze rijksmonumenten zullen aantasten.

Indien er toch werkzaamheden gepland gaan worden ter hoogte van deze rijksmonumentale gebouwen dan dient daarmee rekening te worden gehouden.

Afbeelding 13: uitsnede uit de atlas leefomgeving met daarop in blauwe markers de locatie van de rijksmonumentale gebouwen in Woudrichem (www.atlasleefomgeving.nl)

4 Archeologische verwachting

4.1 Bestaande verwachtingskaarten

IKAW

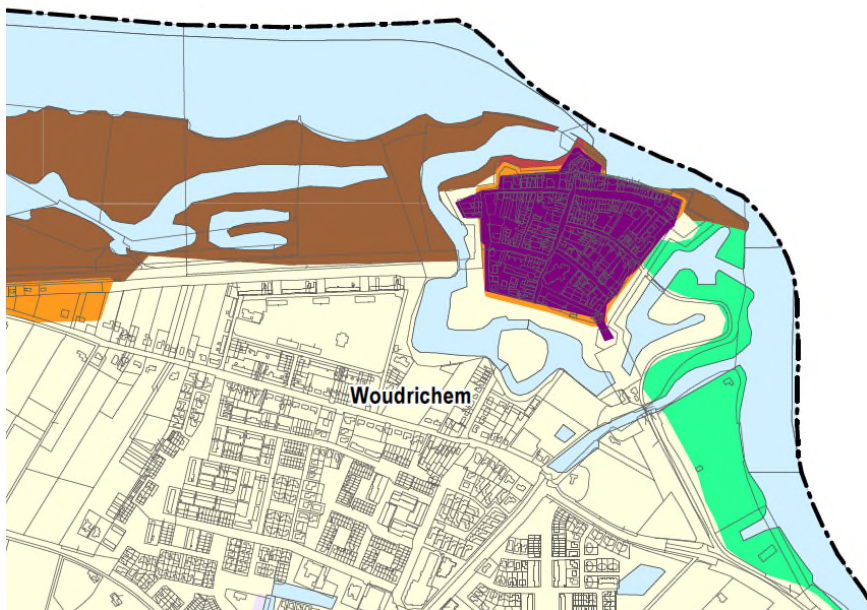
De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) is een door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed opgestelde kaart waarop aan de hand van eerder gedane archeologische waarnemingen en de bodemkundige gegevens is aangegeven wat de kans is in een bepaald gebied archeologie aan te treffen: laag, middelhoog of hoog. Zoals de naam al aangeeft gaat het hier - vanwege schaal en extrapolatie - slechts om een ruwe indicatie. Op de IKAW heeft het plangebied een lage trefkans.

Provinciale verwachtingskaart

Op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant heeft het plangebied ook een lage archeologische verwachting. Voor de kaart zijn namelijk de waardes van de IKAW overgenomen waarbij de waardes Hoog en Middelhoog zijn samengevoegd.

Gemeentelijke verwachtingskaart

De gemeente Woudrichem heeft een archeologisch beleid. Om die reden is dit beleid voor het plangebied leidend en niet het landelijk of provinciaal beleid. Op de gemeentelijke archeologische beleidskaart⁶ (zie afbeelding 14) is de locatie van het wandelpad gelegen op de rand van een archeologisch monument (AMK-terrein), namelijk de vesting van Woudrichem. Hierbij geldt dat conform gemeentelijk beleid bij een bodemverstoring groter dan 50 m² en dieper dan 0,3 m beneden maaiveld archeologische onderzoek verplicht is. In het bestemmingsplan is deze ondergrens echter niet overgenomen. De locatie van het oude en nieuwe clubgebouw van de watersportvereniging is daarentegen gelegen in een zone met een middelhoge archeologische verwachting. Ook hierbij is conform gemeentelijk beleid archeologisch onderzoek verplicht bij een bodemverstoring groter dan 100 m² en dieper dan 0,3 m beneden maaiveld.

⁶ Ellenkamp 2010

Archeologische beleidskaartGemeente Woudrichem
Schaal 1:15.000**legenda**

archeologische kaarteenheid	categorie	diepteligging	beleidslijn	diepte ondergrens	omvang ondergrens
AMK-terrein beschermd	1	0 m -Mv	in overleg met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	n.v.t.	n.v.t.
AMK-terrein	2	0 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv	100 m2
historische kern	2	0 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv	100 m2
archeologische vindplaats	3	0 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv	100 m2
onbekende archeologische verwachting	3	onbekend	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv	100 m2
verdrinken nederzetting	3	onbekend	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv	100 m2
hoge archeologische verwachting	3	0 - 0,5 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv	100 m2
hoge archeologische verwachting	3	0,5 - 1,5 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv	100 m2
middelhoge archeologische verwachting	3	0 - 0,5 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv	100 m2
middelhoge archeologische verwachting	3	0,5 - 1,5 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv	100 m2
middelhoge archeologische verwachting	3	1,5 - 3 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	1,5 m -Mv	100 m2
middelhoge archeologische verwachting	3	3 - 5 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	3 m -Mv	100 m2
middelhoge archeologische verwachting	3	>5 m -Mv	behoud in situ of vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	5 m -Mv	100 m2
lage archeologische verwachting	4	n.v.t.	archeologisch onderzoek vroeg in planfase bij verplichte projecten of projecten groter dan:	0,3 m -Mv	50.000 m2
afgerond AMZ-proces	5	n.v.t.	geen restricties ten aanzien van ruimtelijke ontwikkelingen	n.v.t.	n.v.t.
lopend AMZ-proces	6	onbekend	afhankelijk van onderzoeksfase	afhankelijk van onderzoeksresultaat	afhankelijk van onderzoeksresultaat

overig

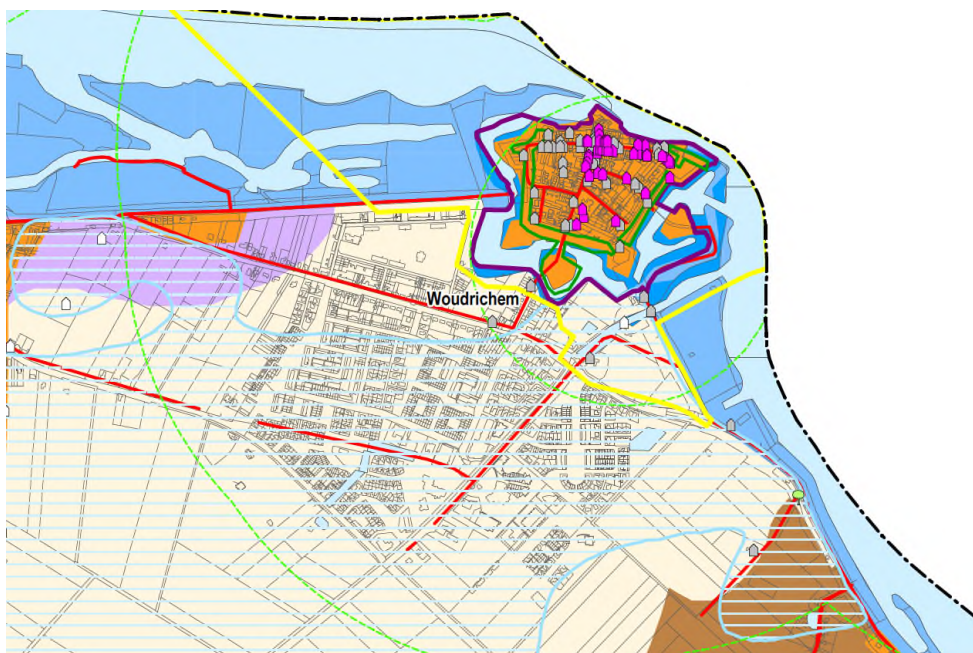
met zoekgebieden, resulterend in onzekerheid ten aanzien van de archeologische verwachting

water

gemeentegrens

Afbeelding 14. Archeologische beleidskaart; Gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem met bijbehorende legenda.

Ook in cultuurhistorisch opzicht voert de gemeente Woudrichem vastgesteld beleid. Op de cultuurhistorische beleidsadvieskaart van de gemeente (afbeelding 15) is te zien met welke aspecten in het plangebied rekening dient te worden gehouden. Het plangebied is gelegen in en op de rand van een rijksbeschermd stadsgezicht. Het gaat daarbij er vooral om dat het waardevolle uiterlijke karakter van hele gebied behouden blijft. Hierbij gaat in het plangebied vooral om het behoud van de vestingwerk, de ligging in het schootsveld (behoud van het open karakter), de ligging in de uiterwaarden (natuur behoud is gewenst), het behoud van lijn element (in deze de oude weg naar Loevenstein) en de zichtbaarheid van Slot Loevenstein als geheel.

Abbeelding 15. Cultuurhistorische beleidsadvieskaart Gemeente Woudrichem met bijbehorende legenda.

4.2 Gespecificeerde archeologische verwachting

Regulier volgt binnen de KNA hier een uitgeschreven verwachtingsmodel naar complextype datering etc. Gezien de aard van de ingreep en de daarbij behorende diepte is dit binnen voorliggend onderzoek niet relevant. Een ontgravingsdiepte van 0,5 meter minus maaiveld wordt als richtinggevend gezien voor de fundering van het nieuwe clubgebouw. Het te slopen clubgebouw is een houten gebouw en derhalve zal dat gebouw zeer licht zijn gefundeerd.

Zoals hiervoor is beargumenteerd mag redelijkerwijs op deze diepte alleen het dempingspakket van de voormalige haven worden verwacht op de locatie van het nieuwe clubgebouw, en niet sporen die bij een haven verwacht mogen worden zoals een archeologische sliblaag of gezonken schepen. Voor het te slopen gebouw geldt dat de zeer lichte fundering niet tot grootschalige bodemverstoring zal hebben geleid.

We hebben gemeend daarom het verwachtingsmodel zo leesbaar en praktisch mogelijk te formuleren ten einde dit één op één te kunnen doorvertalen in de ruimtelijke onderbouwing. Dit om een goede onderbouwing van het aspect archeologie te borgen.

Op basis van de landschappelijke gegevens is er in het plangebied een verwachting voor het aantreffen van archeologische sporen uit de late middeleeuwen binnen de bovenste meter van de bodem. De historische informatie en de informatie over de geplande werkzaamheden leidt echter tot de conclusie dat ter hoogte van het nieuwe wandelpad geen archeologische sporen zullen worden aangetroffen aangezien er geen bodemingrepen zullen plaatsvinden en dat er ter hoogte van het nieuwe clubgebouw geen archeologische sporen zullen worden aangetroffen omdat de bodem hier in het verleden is verstoord daar die locatie grotendeels in gebruik was als haven. De te slopen bebouwing is licht gefundeerd en de sloop zal niet tot een diepe, en dus onderzoeksplichtige bodemverstoring leiden.

5 Conclusies en advies

5.1 Conclusies

Op basis van het uitgevoerde archeologisch bureauonderzoek kan het volgende geconcludeerd worden. Met betrekking tot de locatie van het **wandelpad** wordt geen archeologisch vervolgonderzoek geadviseerd omdat er tijdens die werkzaamheden geen bodemverstorende werkzaamheden zullen plaatsvinden. Om het wandelpad mogelijk te maken wordt de grond namelijk opgehoogd en niet afgegraven.

Door de adviseur van de bevoegde overheid wordt de sloop en de bouw van het clubgebouw van de watersportvereniging al twee verschillende bodemverstorende activiteiten gezien omdat deze plaatsvinden op twee verschillende locaties. De oppervlaktes van beide activiteiten dienen echter wel gezamenlijk te worden bekeken aangezien het één project betreft. De gezamenlijke oppervlakte van sloop en nieuwbouw bedraagt 198 m². Bij de **sloop** zullen geen diepe (> 0,3 m - mv) bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden omdat het bestaande clubgebouw niet diep is gefundeerd. Voor de **nieuwe locatie** het clubgebouw zou echter wel een archeologisch vervolgonderzoek noodzakelijk zijn daar de oppervlakte van het nieuwe gebouw 120 m² bedraagt. Uit het historisch kaartmateriaal is echter gebleken dat de locatie is gelegen ter hoogte van de vroegere haven. Dit betekent dat de bodem van het plangebied verstoord zal zijn, en dat er in elk geval tot de noodzakelijke te verstoren diepte (maximaal 50 cm beneden maaiveld voor de funderingsbalken) geen archeologische sporen zullen worden aangetroffen. Wij achten archeologisch onderzoek op deze locatie anders dan onderhavig bureauonderzoek daarom niet zinvol.

5.2 (Selectie)advies

Er wordt geadviseerd om geen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren in het plangebied en het vrij te geven voor de geplande ontwikkelingen. Indien de bodemingrepen echter worden gewijzigd van hetgeen momenteel bekend is, kan het misschien toch nodig zijn een archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren.

Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Het betreft dan vaak kleine sporen of resten die niet door middel van een booronderzoek kunnen worden opgespoord. Op grond van artikel 53 van de Monumentenwet 1988 dient zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de Minister (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: telefoon 033-4217456). Een vondstmelding bij de gemeentelijk of provinciaal archeoloog kan ook.

Antea Group
Oosterhout, oktober 2014

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends et. al., 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Berendsen, H.J.A. 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Berkel, G. van en K. Samplonius. 2006: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Het Spectrum, Houten.

Cohen, K.H. & Stouthamer, E. 2012: Digitaal basisbestand paleogeografie van de Rijn-Maas Delft. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Ellenkamp, G.R. , 2010: Een gevecht tussen Maas, Alm en Merwede; Een erfgoedkaart voor de gemeente Woudrichem. Deelrapport I: toelichting op de archeologiekkaart en de cultuurhistoriekaart. RAAP-Rapport 2189. Weesp: RAAP

Kaarten

Bodemkaart van Nederland, 1:50000, STIBOKA, kaartblad 38G

Grote Historische Atlas (1830-1855), Wolters Noordhoff, Groningen

Minuutplan ca. 1830 (<http://www.watwaswaar.nl>)

Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>)

Topografisch-militaire kaarten 1879, 1900 (www.watwaswaar.nl)

Internet

www.watwaswaar.nl

archis2.archis.nl

www.ruimtelijkeplannen.nl

www.atlasleefomgeving.nl